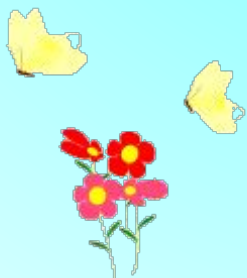
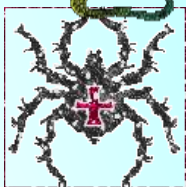

Тақырыбы:

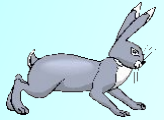
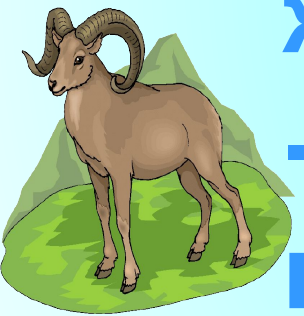
Қызыл кітапқа енген жануарлар

Мақсаты:

- Оқушыларға қызыл кітап туралы түсінік беру;
- қызыл кітапқа енген жануарлармен таныстыру;
- Жануарларды қорғау керектігін түсіндіру;

Жануарлар мынадай топқа бөлінеді:

Құстар

Жәндіктер

Балықтар

Жануарлар

Жорғалаушылар

Қосмекенділер

Сүтқоректілер

“Қазақстанның Қызыл кітабы” – Қазақстан Республикасы аумағында жойылып кету қаупі төнген және сирек кездесетін жануарлар мен өсімдіктердің сипаттамасы берілген арнайы басылым. 1978 жылдан шығарыла бастады.

Оның **омыртқалы жануарларға** арналған бірінші бөлімі жеке кітап болып 1978 ж. жарық көрді. “Қазақстанның Қызыл кітабының” екінші бөлімі 1981 ж. өсімдіктерге арналып шығарылды.

Қазақстанның Қызыл кітабына жануарлардың сирек кездесетін және құрып кету алдындағы түрлерінің тізімі топтастырылған. Бұл кітапқа омыртқалылардың 129 түрі енгізілген, оларды іштей жіктейтін болсақ – балықтар мен дөңгелекауыздылардың 18 түрі, қосмекенділердің үш түрі, бауырымен жорғалаушылардың 10 түрі, құстардың – 57, сүтқоректілердің – 40 түрі. Жойылып кету қаупі бар деп саналатын қосмекенділердің ішінде Жетісу бақатісі, Данатин бақасы және Сібір бақасы бар. Ал бауырымен жорғалаушыларға келсек, олар – ала батбат (кесіртке), Зайсан кесірткесі, сұр кесіртке, бақырашкөз кесіртке, қызыл жолақты жылан, сары жылан, сары бауыр жылан, төртжолақты жылан, шұбар жылан.

- ▶ Бүгін біз сендермен жануарларды сақтап қалу үшін, олардың жойылып кетпеуін қадағалау үшін арналған «Жануарлардың Қызыл кітабы» туралы тақырыбымен танысамыз. 1948 жылы дүние жүзінің ғалымдары Халықаралық табиғатты қорғау одағын құрды. Бұл одақ жойылып бара жатқан жануарлар туралы тұңғыш кітап шығарды. Кітап «Деректердің Қызыл кітабы» деп аталды. Ал Қазақстанда Қызыл кітап 1978 жылы басылып шықты. Оған республикамыздағы сирек кездесетін және жойылып бара жатқан жануарлар мен өсімдіктер енгізіліп, қорғауға алынды. Қазақстанның әр жерлерінде қорықтар мен ұлттық саябақтар құрылды.
 - Енді, балалар, біз Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген кейбір жануарлардың түрлерімен танысамыз.
- ▶ Жануарлар: Құлан, арқар, барыс, қарақұйрық, жолбарыс, т.б.
- ▶ Құстар: Бүркіт, қоқиқаз, аққу, тырна, т.б

Барыс

Орталық Азиядағы Орталық Азиядағы тауларда, Солтүстік Үндістан, Пәкістан Орталық Азиядағы тауларда, Солтүстік Үндістан, Пәкістан, Байкал, Тибет Орталық Азиядағы тауларда, Солтүстік Үндістан, Пәкістан, Байкал, Тибет өңірлерін мекендейтін мысық Орталық Азиядағы тауларда, Солтүстік Үндістан, Пәкістан, Байкал, Тибет өңірлерін мекендейтін мысық. Сирек, таралу аймағы тарылып, саны кемуде. Тянь-Шань Орталық Азиядағы тауларда, Солтүстік Үндістан, Пәкістан, Байкал, Тибет өңірлерін мекендейтін мысық. Сирек, таралу аймағы тарылып, саны кемуде. Тянь-Шань, Тарбағатай Орталық Азиядағы тауларда, Солтүстік Үндістан, Пәкістан, Байкал, Тибет өңірлерін мекендейтін мысық. Сирек, таралу аймағы тарылып, саны кемуде. Тянь-Шань, Тарбағатай, Сауыр мен Алтайдың мен Алтайдың биік жоталарында таралған. Барыс мен Алтайдың биік жоталарында таралған. Барыс, ірбіс мен Алтайдың биік жоталарында таралған. Барыс, ірбіс – мысық

Бүркіт [сұңқартәрізділер](#) Бүркіт
сұңқартәрізділер отрядына, [қаршыға](#)

Бүркіт сұңқартәрізділер отрядына,
қаршыға тұқымдасына жататын үлкен [құс](#)

Бүркіт сұңқартәрізділер отрядына,
қаршыға тұқымдасына жататын
үлкен құс. Көбінесе тоғайлы және таулы
жерде тіршілік етеді. Биік ағаштар мен
зәулім жар тасқа ұя салып,

1—2 [жұмыртқа](#) Бүркіт
сұңқартәрізділер отрядына,

қаршыға тұқымдасына жататын
үлкен құс. Көбінесе тоғайлы және таулы
жерде тіршілік етеді. Биік ағаштар мен
зәулім жар тасқа ұя салып,

1—2 жұмыртқа табады. [Орта Азияда](#)

Бүркіт сұңқартәрізділер отрядына,
қаршыға тұқымдасына жататын
үлкен құс. Көбінесе тоғайлы және таулы
жерде тіршілік етеді. Биік ағаштар мен
зәулім жар тасқа ұя салып,

1—2 жұмыртқа табады. Орта

Азияда, [Қазақстанда](#) Бүркіт
сұңқартәрізділер отрядына,

қаршыға тұқымдасына жататын
үлкен құс. Көбінесе тоғайлы және таулы
жерде тіршілік етеді. Биік ағаштар мен
зәулім жар тасқа ұя салып,

1—2 жұмыртқа табады. Орта

Азияда, Қазақстанда бүркітті қолға

Қоқиқаздар

Қоқиқаздар - дене бітімі ерекше, тұмсығы имек, сирек кездесетін құстар Қоқиқаздар - дене бітімі ерекше, тұмсығы имек, сирек кездесетін құстар. Қызыл қанат деп те аталады. Қорғалжын қорығындағы Қоқиқаздар - дене бітімі ерекше, тұмсығы имек, сирек кездесетін құстар. Қызыл қанат деп те аталады. Қорғалжын қорығындағы Теңіз көлінде ғана ұялап, жұмыртқалайды. Ол басын суға батырып, түбін қопарып, судағы жәндіктерді аузына толтырып сүзіп алып қоректенеді.

Таралу аймағы шектелген сирек кездесетін түр. Әлемде ең терістіктегі ұялайтын орны Қазақстанда Теңіз көлінде Таралу аймағы шектелген сирек кездесетін түр. Әлемде ең терістіктегі ұялайтын орны Қазақстанда Теңіз көлінде (Ақмола облысы) Таралу аймағы шектелген сирек кездесетін түр. Әлемде ең терістіктегі ұялайтын орны Қазақстанда Теңіз көлінде (Ақмола облысы). Қорғалжын қорығында Таралу аймағы шектелген сирек кездесетін түр. Әлемде ең терістіктегі

Құлан – тақтұяқтылар – тақтұяқтылар отрядына жататын жабайы жылқы – тақтұяқтылар отрядына жататын жабайы жылқы. Сыртынан қарағанда құланның есекке де (*басы үлкен, құлағы ұзын, құйрығы қысқа, кекілі жоқ, жалы тік*), жылқыға да (*жүріс-тұрысы ширақ, дене бітімі сымбатты, сирақтары ұзын*) ұқсайтын ерекшелігі бар. Дене тұрқы 210 – 240 см, шоқтығының биіктігі 112 – 126 см, салмағы 190 – 260 кг аралығында. Түсі сарғыштау, жотасында қара қошқыл жолағы болады, құйрығының ұшы қара, бауыры мен сирақтары ақшыл келеді. Жыныстық жағынан 2 – 3 жасында жетіледі. Маусым – шілде айларында күйлеп, 11,0 – 11,5 айдай буаз болып, мамыр – маусым айларында құлындайды. Андысай қорықшасына және Маңғыстау облысы аумағына жерсіндіре бастады. Қазір Қазақстанда 2,0 мыңдай құлан бар. Құланның саны дүниежүзінде жылдан-жылға азаюына байланысты қорғауға алынып, Халықаралық табиғат қорғау одағының және Қазақстанның «*Қызыл кітабына*» енгізілген

Дуадақ тырнатәрізділер т
ырнатәрізділер отрядының бір
тұқымдасына
жататын құс тырнатәрізділер от
рядының бір тұқымдасына
жататын құс. Шығу тегі жөнінен
тырналарға ұқсас болғандықтан
оларды бір отрядқа жатқызады.
Дуадақтың қазба қалдықтары
эоцен дәуірінен белгілі. Дене
тұрқы тауыққа ұқсас. Дуадақ —
үнсіз әрі сақ жүретін
құс. Құрлықта жүруге, жүгіруге
бейімделген үш бармағы
болады. Салмағы 4 — 11 кг,
ірілері 20 кг-ға жетеді.

Қазақстанда

Қазақстанда олардың үш түрі
бар: безгелдек

Қазақстанда олардың үш түрі
бар: безгелдек, жорға
дуадақ, дуадақ .

Дуадақтың қауырсыны .
Дуадақтың қауырсыны тығыз
келеді, мойны қысқа әрі
жуан. Қанатының .

Дуадақтың қауырсыны тығыз
келеді, мойны қысқа әрі
жуан. Қанатының ұзындығы 570
— 670 мм. Қазір дуадақтың үш

“Биология көшбасшысы”

- I түр “Бәйге”

- II түр “Ғажайыптар әлемі”

- III түр “Жорға”

Бәйге

• *Шала түрленіп дамитын бунақденелі*

1) Сүңгуір

2) Шегіртке

3) Қиқоңыз

4) Бұғықоңыз

Бәйге

- *Ішекқуыстылардың денесі*

1) Біржасушалы

2) Үш қабатты

3) Екі қабатты

4) Көп қабатты

Бәйге

- *Шұбалыцаң зәрінің сыртқа шығарылуы*

1) Екі сақина тәрізді түтікшелерден

2) Сақина тәрізді түтікшеден

3) Екі екіден орналасқан имек түтікшеден

4) Бір-бірден орналасқан имек түтікшеден

Бәйге

- *Хломидомонаданың қозғалуы*

1) Ядро арқылы

2) Қабықша арқылы

3) Көзшесі арқылы

4) Талшықтары арқылы

Бәйге

- *Кірпiкшелi құрттардың сезiм мүшелерi*

- 1) Дәм сезу мүшесi
- 2) Бұлшық ет сезiм мүшесi
- 3) Сипап-сезу, көру мүшесi
- 4) Иiс сезу мүшесi

Бәйге

- *Ұрықтанған жасушадан жас гидраның пайда болуы*

- 1) Бүршектену
- 2) Регенерацияға ұшырау
- 3) Цистаға айналу
- 4) Бөліну

Бәйге

- *Тері ауруын тудыратын кенелер*

- 1) Ұн кенесі
- 2) Шаршылы өрмекші
- 3) Қышыма кенесі
- 4) Өсімдік кенесі

Бәйге

- *Амебаның пішіні*

1) Тұрақсы

2) Дөңгелек

3) Сопақша

4) Таяқша

Бәйге

- *Безгек ауруын қоздыратын паразитті ашқан ғалым*

1) А.Левенчук

2) А.Лаверан

3) Р.Гук

4) Л.Пастер

Ғажайыптар әлемі

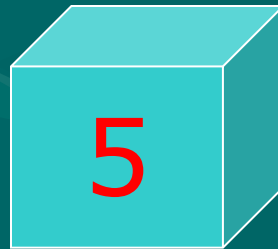
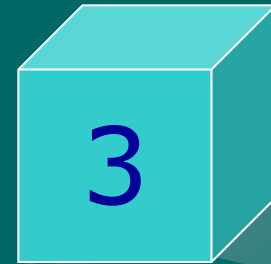
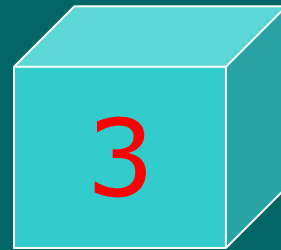
1. “Еркін сұрақтар”

2. “Биология”

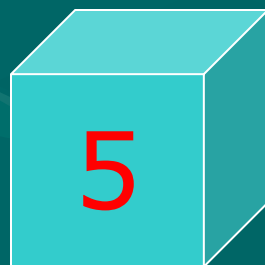
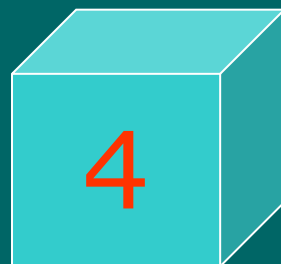
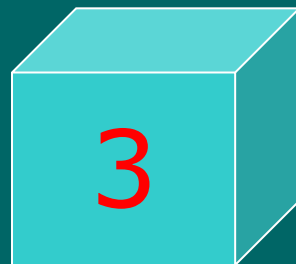
3. “Жануартану”

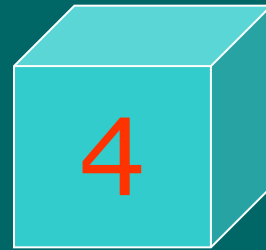
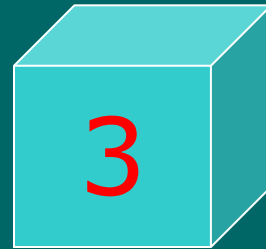
“Еркін сұрақтар”

Биология

“Жануартану”

Сол жақтағы 3

Сүлік қандай жәндік?

Ортадағы 3

Хитин дегеніміз не?

Оң жақтағы 3

*Гермафродит дегенді қалай
түсінесіз?*

Сол жақтағы 4

*Қазақстанда қанша қорық бар?
Атап бер.*

Ортадағы 4

Ең жүйрік жануар.

Оң жақтағы 4

Тұйық жүйе дегеніміз не?

Сол жақтағы 5

Гируддин деген не?

Ортадағы 5

Регенерация деген не?

Оң жақтағы 5

Параподия деген не?

Сол жақтағы 3

*Жұмыр құрттар денесі үш
қабаттан тұрады, сол
қабаттарды атап бер.*

Ортадағы 3

Ұлулардың тыныс алуы

Оң жақтағы 3

*Ішекте тіршілік ететін
паразиттер қалай аталады?*

Сол жақтағы 4

*Ақ сұламаның дене қимылын
реттейтін әртүрлі
бұшықеттер бар, соларды
атап бер*

Ортадағы 4

Бұрын ҰЛУларды не деп атаған?

Оң жақтағы 4

*Қосжақтаулы ұлуларда не
болмайды?*

Сол жақтағы 5

*Планктон сөзінің қазақша
мағынасы?*

Ортадағы 5

Целом дегеніміз не?

Оң жақтағы 5

Сірқабық деген не?

Сол жақтағы 3

Бауыраяқты ұлулардың қанша түрі бар?

Ортадағы 3

*Қосжақтаулы ұлулардың
ғаламшарымызда қанша түрі
бар?*

Оң жақтағы 3

Тура даму дегеніміз не?

Сол жақтағы 4

*Желбезегі арқылы демалатын
жәндіктер.*

Ортадағы 4

*Қандай кене адамға ең қауіпті
ауруды тудызады?*

Оң жақтағы 4

*Нәзікбас кенелері малдарға
қандай ауруды таратады?*

Сол жақтағы 5

Партегенез деген не?

Ортадағы 5

*Гельминтология
дегеніміз не?*

Оң жақтағы 5

*Пелликула латынша сөзінің
қазақша мағынасы не?*

Жорға

1. Бунақденелілерді зерттейтін ғылым қалай аталады?
2. Вирустарды не зерттейді?
3. Өсімдік шырынын соратын кенені ата.
4. Жануарларды жүйелік топтарға жіктеген қандай ғылым?
5. Ағзалар құрылысын не зерттейді?

Жорға

1. Рифтердің аттарын ата
2. Жануарларды не зерттейді?
3. Бактерияларды не зерттейді?
4. Паразиттік жолмен тіршілік ететін бунақденелілерді ата.
5. Мысық тұқымдасқа қандай жануарлар жатады?

Жорға

1. Шаянтәрізділердің аттарын ата
2. Ағзалар құрылысын не зерттейді?
3. Қанға тойған кененің тұрқы қанша?
4. Ұлулардың дамуы қанша жолмен дамиды?
5. Сегіз метрге жететін ішек сорғы қай жануарда болады?

Оқушыларды бағалау